

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Beleidsoriëntatie en partijkeus

Bruyn, L.P.J. de

Citation

Bruyn, L. P. J. de. (1972). Beleidsoriëntatie en partijkeus. *Acta Politica*, 7: 1972(1), 48-58. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449309>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449309>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Beleidsoriëntatie en partijkeus door L. P. J. de Bruyn

In het sociaal-wetenschappelijk onderzoek worden verschillende verklaringen voor het stemgedrag van de kiezers gehanteerd. Ten eerste is er de sociologisch georiënteerde benadering, die de partijkeus van de kiezers vooral tracht te verklaren vanuit de sociale positie. Ten tweede is er de meer sociaal-psychologisch georiënteerde benadering die de partijkeus vooral tracht te verklaren uit de voorstellingen die de kiezer heeft van de bestaande politieke situatie, vooral van partijen, kandidaten en strijdpunten. Ten derde is er de meer zuiver politicologische benadering, die de verklaring van de partijkeus zoekt in de beleidsvoorkeuren van de kiezers. In deze paragraaf zal de samenhang tussen beleidsoriëntaties der kiezers en hun partijkeus belicht worden.

1, Oordelen over het overheidsbeleid

We willen aan de hand van dertien beleidspunten de oordelen der kiezers over een gewenst of gerealiseerd overheidsbeleid nagaan. Gezien het algemene karakter van dit voorlopig verslag zullen wij hier niet ingaan op de preciese formulering van de vragen en hun antwoordcategoriën.

Het betreft vragen naar de algemene (on)tevredenheid over het regeringsbeleid en uitbreiding/beperking van de regeringstaak t.a.v. respectievelijk: sociale voorzieningen, onderwijs, loonstijgingen, prijsstijgingen en milieuverontreiniging. Voorts vragen inzake de uitbreiding/beperking van vrijheden en van gelijkheden.

Omtrent elk van deze beleidsonderdelen heeft zich tenminste 86 % der respondenten een mening gevormd: maximaal 14 % en minimaal 4 % valt in de antwoordcategorie 'geen mening' of 'geen antwoord'. Gevraagd of men tevreden is over het overheidsbeleid in het algemeen, kiezen relatief weinig respondenten extreme antwoord-categoriën. 2 % der respondenten zegt namelijk 'zeer tevreden' te zijn en 13 % heeft 'niet tevreden' geantwoord. 37 % houdt het bij 'tevreden' en 45 % toont zich 'matig tevreden'.

Een groot deel der respondenten bepleit een uitbreiding van de overheidstaak, met name op het terrein van de inflatiebeheersing. Geheel in strijd met de regeringspolitiek van een 'vrij' loon- en prijsbeleid vraagt 56 % van de steekproef om een grotere activiteit van de regering ter voorkoming van een te sterke stijging van de lonen en liefst 78 % vindt, dat de regering meer moet doen tegen een te sterke prijsstijging. Uitbreiding van de sociale voorzieningen wordt verlangd door 36 %, terwijl 35 % de mening is toegedaan, dat de regering meer moet doen voor het onderwijs. Een beperking van de regeringszorg wensen relatief weinigen: 2 % t.a.v. onderwijs en prijsstijging, 6 % t.a.v. sociale voorzieningen en 9 % op het terrein van de loonstijging. De grootst mogelijke regeringsactiviteit op het terrein van de milieubeheersing wordt wenselijk geacht door 41 % der respondenten tegenover 14 % van hen die de oplossing van die problematiek volledig aan de bedrijven wil

overlaten. Voor de opvattingen omtrent uitbreiding of vermindering der vrijheid en gelijkheid in ons land moge verwezen worden naar hoofdstuk 2.

2, Partijbeelden ten aanzien van beleidsterreinen

De veronderstelling dat beleidsvoorkeuren van kiezers invloed uitoefenen op hun partijkeus, impliceert de voorwaarde, dat die kiezers ook enigerlei perceptie hebben van de taakvervulling door partijen op de betrokken beleidsterreinen. Nu blijken slechts betrekkelijk weinig kiezers een partij te willen of te kunnen aanwijzen in antwoord op de vraag of er bepaalde politieke partijen zijn die zich bijzonder inspinnen voor de welvaartsbevordering, voor het onderwijs, voor de woningnoodbestrijding en voor de inflatiebeheersing. Niet minder dan 24 % der respondenten meent, dat geen enkele partij zich bijzonder inspent 'om de welvaart voor mensen zoals U te bevorderen'. Daarnaast blijft 40 % der respondenten het antwoord schuldig op deze vraag, hetgeen betekent dat 64 % geen partij kan of wil noemen. Ten aanzien van de inflatiebeheersing bedraagt het percentage van 'geen partij' en 'geen antwoord' 'weet niet' e.d. tezamen 72 % voor de woningnoodbestrijding 75 % en voor de onderwijsbevordering liefst 80 %. Men zou uit deze cijfers kunnen concluderen dat de beleidsoriëntaties der kiezers slechts bij een minderheid van het electoraat van invloed *kunnen* zijn op het stemgedrag. Deze gevolgtrekking lijkt echter voorbarig, omdat het antwoordpatroon op bovenstaande vragen niet uitsluit dat meerdere kiezers toch een vage, niet op specifieke beleidsonderdelen toegespitste beeldvorming van de inhoudelijke opstelling van enkele partijen hebben. Nader onderzoek naar de motieven van partijkeus en naar de samenhang tussen beleidsvoorkeuren en stemgedrag zal meer licht op deze veronderstelling kunnen werpen.

Tussen de partijen bestaat groot verschil in de mate waarin kiezers hen een bijzondere inspanning voor de genoemde beleidsaspecten toedichten (tabel 5,1). Verreweg het meest wordt de Partij van de Arbeid genoemd:

16 % der respondenten beschouwt haar als bijzonder actief op het terrein der welvaartsbevordering, terwijl de VVD op dit punt door 5 % der respondenten genoemd wordt en de andere partijen door 3 % of minder. Op het terrein van de woningnoodbestrijding is het verschil nog duidelijker: 16 % der kiezers noemt de PvdA tegenover ten hoogste 2 % die andere partijen aanduidt. Ook voor de bevordering van het onderwijs noemt men de PvdA het vaakst (8 %), waarbij 6 % der respondenten de KVP ten tonele voert en weer 2 % of minder de resterende partijen. DS'70 is de kampioen der inflatiebeheersing in de ogen van 10 % der kiezers. VVD en PvdA worden voor dit stuk overheidsbeleid beide door 6 % der respondenten genoemd en de overige partijen door hoogstens 3 %. Opvallend is het geringe aantal kiezers dat bij de confessionele partijen een bijzondere inspanning constateert. Een verkla-

Tabel 5.1 Perceptie van taakvervulling door partijen

'welke partij spant zich bijzonder in voor...?'	geen weet niet/ partij geen antw.		CPN PSP PvdA D'66 PPR KVP ARP CHU DS'70 VVD GPV SGP ov. totaal													
welvaartsbevordering	24	40	1	—	16	2	—	3	2	—	3	5	—	—	1	100
inflatiebeheersing	13	59	—	—	6	1	—	3	1	—	1	10	—	—	—	100
woningnoodbestrijding	17	58	1	—	16	1	—	2	1	—	—	1	—	—	—	100
onderwijsbevordering	16	64	—	—	8	1	—	6	—	—	1	2	—	—	—	100

Tabel 5.2 Perceptie van taakvervulling door partijen van de 'eigen' kiezers

% van betrokken partijaanhang dat de eigen partij noemt voor	CPN PSP PvdA D'66 PPR KVP ARP CHU DS'70 VVD GPV SGP ov. totaal													
welvaartsbevordering	42	10	46	20	14	11	13	5	24	35	11	20	12	24
woningbouwbevordering	30	10	32	10	16	7	6	7	7	3	—	2	2	14
inflatiebeheersing	19	10	16	8	—	8	5	3	35	23	26	4	2	13
onderwijsbevordering	8	23	20	6	—	13	2	5	5	8	4	4	2	11

ring voor deze beeldvorming zou gevonden kunnen worden in de depolitiserings van de partijpolitiek die de confessionele partijen lange tijd nagestreefd hebben (zie A. Lijphart, *Verzuiling, Pacificatie en Kentering in de Nederlandse Politiek*, 1968, pag. 127). Deze depolitisering houdt verband met het centrumkarakter van de christelijke partijen — samenhangend met de sociaal-economische samenstelling van hun achterban — en hun langdurige deelname aan de regering met alle compromissen vandien. Bij een verdere politisering van de kiezers kan deze beeldvorming van partijen een belangrijke rol gaan spelen, waarbij de confessionele partijen in een verre van aantrekkelijke uitgangssituatie verkeren.

3, Perceptie van de taakvervulling door de eigen partij

Daarmee is het punt aangesneden van de relatie tussen de partijkeus en de hier beschreven perceptie van taakvervulling door partijen. Het is veelzeggend dat degenen die niet zijn gaan stemmen relatief vaker geen partij kunnen of willen noemen of geen antwoord op de betrokken vragen geven dan alle respondenten tezamen: t.a.v. welvaartsbevordering 77 % der niet-stemmers tegenover een gemiddelde van 64 %, t.a.v. inflatiebeheersing 82 % (gem. 72 %), t.a.v. woningnoodbestrijding 84 % (gem. 75 %) en t.a.v. het onderwijs 90 % (gem. 80 %).

In tabel 5,2 is de relatie uitgedrukt tussen het aantal respondenten dat op een partij stemt en het percentage daarvan dat diezelfde (= de 'eigen' partij) aanduidt als partij die zich bijzonder inspant voor de onderhavige beleids-onderdelen. Na het voorgaande verwondert het niet dat slechts een kleine minderheid der stemmers hun eigen partij noemt in antwoord op de betrokken vragen. Met betrekking tot de welvaartsbevordering noemt 24 % der stemmers de partij waarop men ook gestemd heeft, t.a.v. woningnood 14 %, t.a.v. inflatie 13 % en t.a.v. onderwijs 11 %.

Tussen de aanhang der partijen onderling komen opmerkelijke verschillen voor. De PvdA-stemmers noemen bij elk beleids onderdeel de eigen partij vaker dan het gemiddelde. Bij de welvaartsbevordering noemt zelfs 46 % van de PvdA-kiezers de eigen partij. Ook de CPN-kiezers geven meer dan gemiddeld te kennen dat in hun ogen de eigen partij t.a.v. de welvaartsbevordering, woningnoodbestrijding en inflatiebeheersing zich bijzonder inspant. De VVD wordt grote activiteit toegedacht door relatief veel eigen kiezers op het terrein van de welvaartsbevordering (voor 'mensen zoals u') en de inflatiebeheersing. DS'70 wordt ook onder de stemmers het vaakst genoemd door de eigen kiezers als inflatiebestrijder. Opmerkenswaard is nog de relatief veelvuldige aanduiding van het GPV i.v.m. de inflatiebeheersing en de PPR i.v.m. de bestrijding van de woningnood, beide door de eigen aanhang. Alleen op het punt van het onderwijsbeleid noemt de KVP-aanhang

haar partij iets vaker dan het gemiddelde. Op de andere beleidsterreinen blijven de KVP- en op alle fronten de ARP- en CHU-kiezers beneden het gemiddelde. Verwezen wordt in dit verband nogmaals naar de depolitisering binnen de confessionele partijen. Zou de D'66-aanhang zo zeer in beslag genomen worden door staatkundige hervormingen, dat ze daardoor haar eigen partij relatief weinig noemt op ieder der vier geanalyseerde beleidsterreinen?

4, De samenhang van beleidsvoorkeuren met partijkeus

Een eerste toetsing van de hypothese, dat de beleidsvoorkeuren der kiezers mede van invloed zijn op de partijkeus wordt hier uitgevoerd door de opvattingen der kiezers t.a.v. dertien afzonderlijke beleidspunten in verband te brengen met het stemgedrag. Deze tentatieve toetsing zal gevolgd moeten worden door meer genuanceerde methoden. In deze bijdrage beperken we ons echter tot de analyse van de afzonderlijke beleidsopvattingen in relatie tot het stemgedrag.

Op grond van de in het voorgaande geconstateerde geringe perceptie van de taakvervulling door partijen, mogen we geen zwart-wit tekening verwachten van de samenhang tussen beleidsvoorkeuren en partijkeus. Uit de tabellen 5,3, 5,4 en 5,5 blijkt, dat de aanhangers van welke beleidsopvatting dan ook zich over nagenoeg alle partijen spreiden. Bijvoorbeeld t.a.v. de beoordeling van de wijze waarop ons land geregeerd wordt: onder de respondenten die daarover niet tevreden zijn, vindt men stemmers op ieder der twaalf geanalyseerde partijen en onder de zeer tevreden vindt men kiezers van acht verschillende partijen. Daardoor wordt de eventuele invloed van beleidsvoorkeuren op het stemgedrag moeilijk grijpbaar.

In de volgende tabellen zijn, terwille van de beknoptheid en i.v.m. de plaatsruimte, alleen de categorieën van respondenten met 'extreme' beleidsopvattingen opgenomen. Dat betekent voor bijvoorbeeld de algemene beoordeling van het regeringsbeleid dat de antwoordcategorieën 'zeer tevreden' en 'niet tevreden' worden geanalyseerd en de respondenten die zich 'tevreden' of 'matig tevreden' tonen, alsmede zij die in de categorie 'weet niet' of 'geen antwoord' vallen, buiten beschouwing gelaten worden. Gekozen is voor deze werkwijze, omdat wij de veronderstelde gevolgen van de 'extreme' beleidsopvattingen politiek en politicologisch het meest interessant achten. Bovendien is de over- of ondervertegenwoordiging van stemmers op een bepaalde partij onder de resterende respondenten gezamenlijk af te leiden uit de over- of onderrepresentatie van stemmers binnen de weergegeven 'extreme' categorieën.

Tenslotte moet nog opgemerkt worden, dat door de keuze van de beleidsopvattingen als onafhankelijke variabele de kiezers van kleine partijen cijfermatig niet ondervertegenwoordigd kunnen zijn binnen een categorie van

beleidsopvattingen en bijgevolg minder kans hebben op een oververtegenwoordiging (ziet voetnoot bij tabel 5,3). Het accent zal in de analyse daarom meer op de grotere partijen vallen.

Uit de tabellen 5,3 en 5,5 blijkt, dat t.a.v. de uitbreiding/beperking van de regeringstaak op het terrein van de milieuverontreiniging en t.a.v. de vrijheid om een bedrijf uit te oefenen nauwelijks of geen relevante verschillen tussen de partijen optreden. Deze beleidspunten worden daarom ook niet in de conclusies betrokken.

De gegevens uit de tabellen 5,3, 5,4 en 5,5 kunnen als volgt schematisch worden weergegeven.

	<i>oververtegenwoordigd: stemmers op</i>	<i>ondervertegenwoordigd: stemmers op</i>
<i>beoordeling regeringsbeleid:</i>		
niet tevreden	PvdA, CPN	KVP, ARP, VVD
zeer tevreden	KVP, ARP, CHU, DS'70	PvdA, VVD, D'66
<i>omvang regeringstaak:</i>		
— oordeel regeringstaak		
uitbreiden t.a.v.		
sociale voorzieningen	PvdA	VVD
onderwijs	PvdA	KVP
afremmen prijsstijging	—	—
afremmen loonstijging	—	—
— oordeel regeringstaak		
verminderen t.a.v.		
sociale voorzieningen	VVD	PvdA, KVP
onderwijs	ARP, SGP	PvdA, CHU
afremmen prijsstijging	PSP, CHU, DS'70	PvdA, KVP, D'66
afremmen loonstijging	CPN, PvdA, CHU	VVD, D'66
<i>gelijkheden:</i>		
— oordeel te weinig		
gelijkheden t.a.v.		
inkomens	PvdA	VVD
medezeggenschap	PvdA	VVD, KVP
opleidingskansen	PvdA	VVD, KVP, ARP
beroepsmogelijkheden	PvdA	VVD, ARP
— oordeel te veel		
gelijkheid t.a.v.		
inkomens	VVD, KVP	PvdA, D'66
medezeggenschap	VVD, SGP	PvdA, D'66
opleidingskansen	KVP, SGP, ARP	PvdA, D'66
beroepsmogelijkheden	KVP, ARP, D'66	PvdA
<i>vrijheden:</i>		
— oordeel te weinig		

vrijheid om te demonstreren voor de jeugd	PvdA, PSP, CPN	KVP, ARP, CHU, VVD
— oordeel te veel vrijheid om te demonstreren voor de jeugd	PvdA, PSP	KVP, ARP, CHU, VVD
	—	PvdA
	KVP	—

5, Conclusies omtrent de relatie tussen beleidsoriëntatie en partijkeus

Hoewel de meeste kiezers een oordeel hebben over het overheidsbeleid is de relatie tussen beleidsoriëntatie en partijkeus zwak. Dit is te verwachten op grond van de invloed van andere, hier nog niet onderzochte factoren die het stemgedrag mede bepalen. Deze zwakke samenhang blijkt ook uit de geringe mate van het aanwezig zijn van partijbeelden t.a.v. beleidsterreinen, die overigens slechts zeer ten dele ingegeven worden door de eigen partijkeus.

Van de respondenten die niet tevreden zijn over het regeringsbeleid, stemmen er betrekkelijk velen op PvdA en CPN. Van de zeer tevreden kiezers geven er relatief weinigen hun stem aan PvdA, VVD en D'66.

Onder de pleitbezorgers van een uitbreiding van de regeringstaak op het punt van de sociale voorzieningen en het onderwijs stemmen er relatief velen op de PvdA. Van hen die op deze terreinen de regeringsactiviteiten willen beperken, behoren er relatief weinigen tot de kiezers van de PvdA. Met betrekking tot beperking van de sociale voorzieningen zijn de KVP-kiezers ondervertegenwoordigd en op het vlak van het onderwijs de CHU-stemmers. Minder regeringsaanacht voor de afremming van loon- en prijsstijgingen wordt in relatief geringe mate gewenst door D'66-kiezers, terwijl de achterban van PvdA en KVP ondervertegenwoordigd is t.a.v. afremming der prijsstijging en die van de VVD t.a.v. afremming van de loonstijging.

Onder hen die vinden dat er te weinig gelijkheid in ons land is, zijn er relatief veel PvdA-kiezers. Onder degenen die teveel gelijkheid in Nederland constateren, zijn er relatief weinigen stemmers op PvdA en D'66.

Van de kiezers naar wier oordeel Nederland te weinig vrijheid kent, stemmen er betrekkelijk velen op PvdA, PSP en CPN. Onder hen, die de vrijheid van demonstratie te groot achten, zijn de PvdA-kiezers ondervertegenwoordigd.

Van de respondenten die zeer tevreden zijn over het regeringsbeleid, stemmen er betrekkelijk velen op KVP, ARP, CHU en DS'70. Van de ontevreden kiezers geven er relatief weinigen hun stem aan KVP, ARP en VVD.

Van de respondenten die de regeringstaak willen beperken t.a.v. de sociale voorzieningen, stemt een relatief groot deel op de VVD. Onder de voorstanders van een terugdringing van de overheid t.a.v. het onderwijs zijn de ARP- en SGP-stemmers oververtegenwoordigd. PSP- en DS'70-kiezers komen relatief veel voor onder de pleitbezorgers van een verminderde regeringsactiviteit voor de afremming van de prijsstijgingen. CPN- en PvdA-stemmers

dito t.a.v. afremming van de loonstijgingen. De CHU-achterban is oververtegenwoordigd onder de respondenten die zowel t.a.v. de prijzen als t.a.v. de lonen de regering meer beperkingen willen opleggen. Van diegenen die de regeringstaak willen uitbreiden op het terrein van de sociale voorzieningen stemt een betrekkelijk klein deel op de VVD. De KVP-ers zijn ondervertegenwoordigd onder de voorstanders van een meer uitgebreide overheidsstaak op het vlak van het onderwijs.

Onder degenen die op 2 of 3 beleidsterreinen teveel gelijkheid binnen Nederland signaleren, komen relatief veel respondenten voor die stemmen op KVP, ARP, VVD, SGP. De D'66-kiezers zijn oververtegenwoordigd onder degenen die teveel gelijkheid t.a.v. de beroepsmogelijkheden waarnemen. Onder hen die vinden dat er te weinig gelijkheid t.a.v. vier onderwerpen in ons land is, zijn er relatief weinig VVD-kiezers en t.a.v. twee onderwerpen een betrekkelijk gering aantal KVP- en ARP-kiezers.

Onder de kiezers naar wier oordeel er in Nederland teveel vrijheid voor de jeugd bestaat, is de achterban der KVP overgerepresenteerd. Onder degenen, die de vrijheid in ons land te weinig achten, komen relatief weinig kiezers voor van KVP, ARP, CHU en VVD.

Op het gevaar af te sterk te comprimeren zou de eindconclusie als volgt geformuleerd kunnen worden. De wens tot uitbreiding van de overheidsactiviteiten en tot een grotere gelijkheid en vrijheid bevordert het stemmen op partijen die vaak als 'links' aangeduid worden (PvdA, D'66, PSP en CPN). De neiging naar een minder actief overheidsbeleid en een vermindering van de bestaande gelijkheid en vrijheid bevordert het stemmen op KVP, ARP, CHU, VVD en SGP. Misschien nog het meest veelzeggend is de constatering dat de grote confessionele partijen aldus samen met de zogeheten 'rechtse' partijen in één categorie vallen. De door de partij-leidingen nagestreefde centrumpositie van de christen-democratische partijen lijkt niet bevestigd te worden door hun kiezerscorps.

Tabel 5.3 Opvattingen over overheidsbeleid en partijkeus

	niet stemmers	CPN	PSP	PvdA	D'66	PPR	KVP	ARP	CHU	DS'70	VVD	GPV	SGP	ov.	weert niet/ geen totaal antw.
beoordeling overheidsbeleid:															
zeer tevreden	-5	-	2	-13	-2	-	+28	+16	+10	+10	-3	-	-	+10	-2 100(2)
niet tevreden	+20	+6	1	+35	6	2	-6	-3	3	5	-2	1	3	-	3 4 100(13)
sociale voorzieningen:															
regeringstaak uitbreiden	14	4	1	+29	7	2	17	5	3	5	-4	-	1	1	4 100(36)
regeringstaak beperken	17	2	-	7	9	1	-10	4	3	8	+25	1	4	4	5 100(6)
onderwijs:															
regeringstaak uitbreiden	12	3	2	+27	9	3	-15	4	4	5	8	1	-	2	3 100(35)
regeringstaak beperken	+23	2	2	-15	4	-	19	+11	-	4	6	-	+6	3	2 100(2)
afremming prijsstijging:															
regeringstaak uitbreiden	14	2	1	22	7	1	18	7	5	5	8	1	1	2	5 100(78)
regeringstaak beperken	+19	1	+5	-16	-3	4	-14	6	+9	+9	5	1	-	4	3 100(3)
afremming loonstijging:															
regeringstaak uitbreiden	13	2	1	19	8	2	17	8	5	6	10	1	1	2	5 100(56)
regeringstaak beperken	13	+7	1	+25	-3	1	22	5	+9	4	-2	-	1	3	5 100(9)
milieu-beheer:															
regering moet industrie dwingen verontreiniging te stoppen	16	3	1	21	7	1	17	5	5	6	7	-	1	2	6 100(41)
bedrijven moeten zelf probleem van verontreiniging oplossen	13	2	-	+24	4	2	20	9	4	3	7	1	2	3	6 100(14)
totaal van partijkeus:	15	2	1	20	7	1	19	7	5	5	8	1	1	2	5 100

Leesvoorbeeld bij tabel 5.3: van alle respondenten die menen dat de regeringstaak uitgebreid moet worden op het punt van de sociale voorzieningen, heeft 29 % op de PvdA gestemd. Omdat van alle respondenten tezamen 20 % PvdA heeft gestemd (onderste rij), is die categorie van 29 % ten opzichte van 20 % oververtegenwoordigd (+)

Zie voetnoot onder tabel 5.4

Tabel 5.4 Opvattingen over gelijkheden en partijkeus

	niet stemmers	CPN	PSP	PvdA	D'66	PPR	KVP	ARP	CHU	DS'70	VVD	GPV	SGP	ov.	weert niet/ geen totaal antw.
over inkomens:															
verschillen moeten groter worden	10	-	-	-15	-3	-	+27	7	5	8	+18	-	-	-	6 100(3)
verschillen moeten kleiner worden	14	2	1	+24	7	2	18	7	5	5	-5	1	1	2	6 100(69)
over medezeggenschap:															
te veel	14	2	1	-14	-1	-	20	8	8	2	+15	2	+5	4	7 100(6)
te weinig	15	4	2	+28	8	3	-15	4	4	6	-4	-	1	1	5 100(42)
over opleidingskansen:															
te veel	+26	-	-	-4	-	-	+26	+11	7	-	-	-	+15	4	7 100(1)
te weinig	15	3	1	+28	9	3	-16	-3	4	4	-4	-	1	1	7 100(30)
over beroepsmogelijkheden:															
te veel	9	-	-	-4	+13	-	+26	+26	-	-	-	-	-	4	17 100(1)
te weinig	14	3	2	+26	8	2	18	-3	5	6	-5	-	1	2	5 100(43)
totaal van partijkeus:	15	2	1	20	7	1	19	7	5	5	8	1	1	3	5

Voetnoot bij tabel 5.3: + en - in de tabellen 5.3, 5.4 en 5.5 duiden een relevant verschil aan tussen het aantal stemmers op een partij die een bepaalde beleidsopvatting huldigen (uitgedrukt in een percentage van alle respondenten met die beleidsopvatting) en het totale aantal kiezers van die partij (uitgedrukt in een percentage van alle respondenten). Als norm voor de relevantie van de afwijking van het randpercentage is een verschil gehanteerd van minimaal 4 à 5 %, rekening houdend met de absolute omvang van de betrokken categorie van beleidsvoorkeuren en de grootte van het percentage partijaanhang daarbinnen.

Tabel 5.5 Opvattingen over vrijheden en partijkeus

	niet										weet			
	stem-										niet/			
	CPN	PSP	PvdA	D'66	PPR	KVP	ARP	CHU	DS'70	VVD	GPV	SGP	ov.	geen totaal
	mers										antw.			
vrijheid om te demonstrenen	14	1	—	—15	5	1	22	10	5	5	9	1	3	2
te veel	+19	+7	+5	+36	8	3	—10	—1	—1	4	—1	—	1	—
te weinig														8 100(34)
vrijheid voor de jeugd:														3 100(8)
te veel	12	1	—	17	5	—	+23	9	6	5	9	2	3	3 7 100(41)
te weinig	+18	4	+5	+28	7	4	—14	—3	—1	6	—3	—	1	2 —2 100(13)
vrijheid in bedrijfsuitoefening:														
te veel	—8	2	3	+31	6	2	19	—3	6	3	10	1	—	1 8 100(4)
te weinig	16	3	1	20	7	1	16	7	5	5	7	1	2	3 5 100(31)
totaal van partijkeus	15	1	20	7	1	19	7	7	5	5	8	1	1	3 5 100

De leden van de Tweede Kamer als vertegenwoordiger van partij en kiezers door J. Thomassen

1, Rolopvattingen

Dit hoofdstuk houdt zich bezig met de vraag in hoeverre leden van de Tweede Kamer zich moeten laten leiden door de mening van de partij waartoe ze behoren en door de mening van de kiezers van die partij.

Uitgangspunt voor deze vraag is de discussie over de rol van de volksvertegenwoordiger, die steeds weer opnieuw gevoerd wordt: Houdt de rol van volksvertegenwoordiger in, dat men zonder meer de uitvoerder is van de wil van de kiezers, met uitsluiting van de eigen mening, of houdt de rol van volksvertegenwoordiger juist in, dat men zich als vertrouwensman van de kiezer een eigen oordeel moet vormen om op basis daarvan zijn beleid te bepalen, zelfs al zou dat op dat moment ingaan tegen de expliciete wil van de kiezers.

De twee rolopvattingen, die hieruit naar voren komen zijn die van de:

- gevolmachtigde: de volksvertegenwoordiger moet bij het vormen van besluiten afgaan op het eigen oordeel;
- lasthebber: de volksvertegenwoordiger moet de instructies van de kiezers opvolgen.*

Dezelfde rolopvattingen kan men onderscheiden ten aanzien van de relatie tussen de leden van de Tweede Kamer en de partij waartoe ze behoren. Zeker in de Nederlandse situatie met zijn systeem van evenredige vertegenwoordiging spreken de kiezers hun voorkeur uit voor een bepaalde politieke partij en nauwelijks voor bepaalde kandidaten van die partij. Daardoor is de partij een belangrijke schakel tussen de kiezers en de individuele leden van de Tweede Kamer.

Uitgaande van de twee genoemde rolopvattingen werden in het nationaal verkiezingsonderzoek de volgende vier vragen gesteld (onder de vragen is in percentages aangegeven hoe deze vragen werden beantwoord).

1 — Een lid van de Tweede Kamer moet vaak over bepaalde kwesties stemmen. Als een kamerlid meent dat de meeste van de kiezers op zijn partij een andere mening hebben dan hijzelf, vindt U dan dat hij in de Kamer zou moeten stemmen volgens de mening van de kiezers of volgens zijn eigen mening?

mening kiezers	65 %
eigen mening	25 %
weet niet/geen antwoord	10 %
totaal	100 %

* Hoogerwerf, A. 'De geachte afgevaardigde', Meppel 1968.